

ТРОЯНІВ ВАЛ НА ТЕРИТОРІЇ ГОРОДОЧЧИНИ

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

Доповідь присвячена «Трояновому валу» та його значенню для культури і історії України. Проаналізовано причини виникнення «Троянового валу» та його історії на території Городоччини.

Ключові слова: Городоччина. Троянів. Поділля.

Abstract

The report is devoted to the "Trojan Wall" and its significance for the culture and history of Ukraine. The reasons for the emergence of the "Trojan Wall" and its history in the Horodok region are analyzed.

Key words: Gorodok. Trojans. Podillya

Вступ

Траянові вали — народна назва старовинних земляних насипів (валів), що збереглися на території Поділля, Бессарабії та Добруджі. Початок їх зведення покладений римлянами у I—II століттях н. е., за правління імператора Траяна, коли вони просувалися на північний схід. У III—IV століттях місцеві слов'янські племена продовжили їх зведення і використовували ці вали для захисту своїх земель від ворожих нападів. Частину Траянових валів збудували згодом анти. У середньому Придніпров'ї подібні споруди мають назву Змієвих валів. Мета роботи розглянути значення валів для історії та культури України.

Результати дослідження

“Траянів” (він же “Зміїв”) вал, що проліг у межиріччі Збруча та Смотрича – найбільша та найзагадковіша історична пам'ятка Надзбруччя. Стосовно визначення “найбільша” ні у кого зайвих запитань не виникає. Ця оборонна споруда тягнеться від околиць селища Сатанів, повз села Зверхівці, Борщівка, Кремінна–Лісоводи і аж до ботанічного заказника “Городоцька Дача”, що між Городком і селом Велика Яромірка. Це понад два десятки кілометрів. Далєбі не Велика Китайська Стіна, але теж нівроку.

Лінійних валів у цій частині України більш ніж достатньо. Мова саме про лінійні, а не про замкнені. Археологи кваліфікують останні як “городища” чи “замчиська”. Майже всі “лінійні” вали однаково називаються “Траяновими” (як варіант – “ТрОяновими”). Попри спільну назву, ці земляні споруди здебільшого належать не лише до різних оборонних систем, але й часто-густо зведені різними народами в різні історичні епохи. Найдовший із них – вже згаданий понад 20-кілометровий вал, що починається від Сатанова. Довжина ж його найближчих конкурентів заледве перевищує кілометр.

Щодо часу зведення валу й етнічної належності його будівничих вчені дискутують і досі. Ніхто не заперечує єдиного факту – це укріплення звели для захисту від кочівних племен, насамперед супроти кінноти. Це добре видно як зі структури валу, так і з характеру його траси.

Якщо рахувати від його крайньої південно-східної точки, то починається сатанівський “Траянів вал” метрів за сто від так званої “Кам'яної Гори” – самотньої височини, що входить до складу Товтр (хоч і стоїть вона дещо звіддала від головної гряди). Ця височина – не перешкода для пішого воїна (тренований організм її й не помітить), але для кінного – це вже проблема. Головним чином завдяки кам'яним брилам, що рясно вкривають її схили та вершину (звідси й назва “Кам'яна Гора”). Одиночний вершник, якщо рухатиметься дуже обережно та повільно, ще якось тут проїде, а от кінна лава – ні [1].

Оду з версій про походження Траянового валу вперше оприлюднили ще далекого 1862 року у 3-му числі «Подольских епархиальных ведомостей» (виходили в Кам'янці-Подільському). У цьому випуску головний редактор видання Павло Троїцький надрукував історично-статистичний опис містечка Сатанів. А матеріал для “Опису” зібрав священник села Глядки Проскурівського повіту (нині Підволочиський район) протоєрей Михайло Орловський. Серед іншого, була тут і легенда про походження назви Сатанів. Вона напряму пов'язана з темою нашої публікації.

Розказують, що захопивши Дакію, легіони імператора Траяна перейшли Дністер й опинилися на берегах Збруча. Саме там, де нині стоїть містечко Сатанів, відбулася велика військова рада, на якій центуріон Тонілій нібито запитав своїх вояків: «*Sat an non?*» («Досить чи ні?»). Легіонери, яким давно остогидло гасати по лісах за осоружними варварами, зрозуміло ж, залементували «*Sat! Sat!*» («Досить!»).

Тонілій не наполягав (йому теж кортіло повернутися до місць постійної дислокації). Отож, зупинились римляни. На межі завойованих земель легіонери насипали довжелезний вал і назвали його на честь свого імператора, а місце, де відбулась історична нарада, дістало ім'я «*Satannon*»...

Як свого часу Великий Китайський Мур не захистив Піднебесну ні від вторгнення хунну, ні від військ Чінгісхана, так і його меншому надзбручанському побратиму не вдалося втримати скіфської навали. Відомо принаймні два скіфських поселення датованих VI-V ст. до н. е., розташовані чи не одразу, за якихось 2-3 км від тильної сторони “Траянового валу”. Та й скіфських ж курганів у “заваллі” вистачає.

Вал як оборонну споруду (або її елемент) активно використовували й набагато пізніше. Зокрема, як вже зазначалося вище, на околиці села Лісоводи археологи знайшли величезне поселення часів черняхівської культури. Це селище зведено так, аби з півночі його захищав “Траянів вал”. На жаль, ця пам'ятка протягом довгого часу була невідома лише для вчених. “Чорні” копачі про неї знали давно. Власне історики й знайшли це поселення завдяки специфічним “закопушкам”, залишеними нащадками легендарного Бонавентури.

Відділ охорони пам'яток історії та культури Хмельницької області планує частину найбільш збереженого валу, розташованого в заказнику “Городоцька Дача” музеїфікувати. Ділянку валу протяжністю 10-15 метрів очистять від дерев, підрівняють, а на гребені встановлять частокіл – як у давнину [2].

Висновки

Дослідивши історію «траянових валів» на Городоччині можна зробити висновок, що на цих землях досить гарно збереглась, цікава захисна споруда з багатою і важливою історією. Вона є необхідною для збереження нашої культури і також є цінною для археологів. І можливо в майбутньому це може переродитись в вигляді музею, який долучить до нашої історії і культури туристів з усієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коротя С. Г. Великие пам'ятники древних цивилизаций. Ексмо, 2011. 328 с.
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=kwFNDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA2&dq=Траянов + вал; «СКІФСЬКІ КУРГАНИ» на Городоччині. 2010р. 205 с.; Сатанів. Траянів вал. Пам'ятки архітектури // https://www.sataniv.info/p_tval.html
2. Траянові вали. // https://uk.wikipedia.org/wiki/Траянові_вали; Марчук Н.П. Легенди Городоччини: Довідник. м Городок, 2015. 36 с. <https://ru.calameo.com/read/004175156f6202dd6255a>

Розгон Тарас Валентинович – студент групи ЕЕ-21б, Факультет електропостачання, електрозбереження та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: rozgontaras337@gmail.com

Зінько Олена Василівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: zinko-ov@ukr.net

Rozgon Taras V. - student of group EE-21b, Faculty of Power Supply, Power Saving and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail rozgontaras337@gmail.com

Zinko Olena V. - Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: zinko-ov@ukr.net